

A term as a kind of jural facts-states

Строк як різновид юридичних фактів-станів

Irina Volkova

Key words:

jural fact, jural fact-state, term.

Ключові слова:

юридичний факт, юридичний факт-стан, строк, термін.

В умовах сьогодення органи державної влади та місцевого самоврядування в Україні першочерговим завданням ставлять перед собою формування довіри населення. Громадяни усвідомлюють цінність права, стан дотримання їхніх прав і свобод насамперед через правовідносини, у які вони вступають між собою, а також з органами державної влади та місцевого самоврядування. Підставами виникнення, зміни і припинення правовідносин є юридичні факти. Вищевикладені обставини зумовлюють особливу актуальність теорії юридичних фактів, до яких належать і юридичні факти-стани.

У науковій літературі приділяється значна увага теорії юридичних фактів. Зокрема, її загальнотеоретичному аналізу присвятили свої дослідження В.Б. Ісаков, С.С. Алексєєв, Г.В. Кикоть, Г.М. Чувакова, А.М. Завальний та багато інших авторів. Питання юридичних фактів розглядалося також представниками різних галузевих наук: С.І. Реутовим, О.О. Красавчиковим, В.В. Янковим, А.З. Доловою, В.І. Даніліним, С.Я. Фурсою та іншими.

Незважаючи на наявність великої кількості наукових досліджень проблем юридичних фактів, немає комплексних монографічних досліджень, у яких би висвітлювалася проблематика юридичних фактів-станів у цілому, а також строків як різновиду юридичних фактів-станів. Тому метою статті є з'ясування сутності строків, критеріїв класифікації та місця останніх у теорії юридичних фактів-станів.

Юридичними фактами-станами називають обставини, які існують тривалий час, мають якість об'єктивної реальності, а також безперервно або періодично породжують юридичні наслідки¹.

Якщо строки розглядати як юридичні факти, то за таким класифікаційним критерієм, як характер дії, вони належать до юридичних фактів-станів, оскільки їм притаманні всі ознаки юридичних фактів-станів: здатність неодноразово (безперервно або періодично) породжувати юридичні наслідки; відображають тривалі, стабільні характеристики суспільних відносин та їх учасників; сильна складоутворююча дія, оскільки за час свого існування вони беруть участь у виникненні багатьох правовідносин.

Не зважаючи на те, що однією з ознак юридичних фактів-станів є тривалість у часі, вказана обставина також може бути критерієм їх класифікації на безстрокові та строкові. Безстрокові юридичні факти-стани породжують юридичні наслідки на невизначений строк, тобто не вказується момент, з якого вони втрачають дію. До них належать шлюб, громадянство, членство у релігійній організації, власність, усиновлення тощо. Строки – юридичні факти-стани, у яких настання юридичних наслідків зумовлене конкретним моментом чи періодом у часі (наприклад, оренда, аліментні правовідносини, домашній арешт).

Строками пронизана кожна національна правова система, зокрема й України, тому вони потребують докладної характеристики.

Слід зазначити, що законодавець у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) розмежовує строки і терміни. Відповідно до ч. 1 ст. 251 ЦК України строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Згідно з ч. 2 ст. 251 ЦК України, терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення².

¹ Погребной И.М. Теория права : учебное пособие. Харьков : Основа, 2003. С. 78.

² Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № № 40–44. Ст. 356.

Отже, з точки зору теорії держави і права терміни є різновидами строків. Зокрема, В.М. Горшенев зазначав, що більшість строків – це конкретні періоди у часі, що обчислюються годинами, днями, місяцями тощо. Також у законодавстві є багато строків, які встановлюються зазначенням певної події. При цьому їх початок і закінчення (наприклад, вік людини) пов'язується з настанням конкретних юридичних наслідків. Зазвичай у таких випадках наявна вказівка на обставину, яка має юридичне значення до або після їх настання. Наприклад, досягнення 18-річного віку пов'язується з настанням повної цивільної дієздатності.³

Такої ж позиції дотримуються вчені-цивілісти. Наприклад, Т.М. Вахонєва стверджує, що, з одного боку, у юридичній науці строк розглядається як певний період часу, з іншого – як певний момент часу. Строк стосовно терміну є більш загальною часовою категорією, оскільки він як певний відрізок часу, зі спливом якого наступають юридичні наслідки, визначає період, протягом якого суб'єкт цивільних правовідносин може реалізувати та захистити свої права. Строки та терміни охоплюють та характеризують принципово різні темпоральні показники. Хоча терміни доцільно розглядати як складову частину строків. Терміни «обслуговують» строки шляхом встановлення їх граничних меж, наприклад, моменту початку перебігу того чи іншого строку та його закінчення. Самостійне значення терміни як різновид цивільно-правових строків мають, як правило, у випадках встановлення, зміни або припинення ними того чи іншого права⁴.

В.І. Данилін та С.І. Реутов також вважають, що терміни – різновид строків. Вчені залежно від того, яким чином визначаються строки, розрізняють:

- 1) строки, визначені у вигляді періоду в часі (роки, місяці, тижні, дні, години);
- 2) строки, визначені за допомогою точно встановленого у законодавстві моменту⁵, наприклад, відповідно до ст. 114 СК України у разі розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану шлюб припиняється у день реєстрації розірвання шлюбу. У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу⁶.

Є також багато інших критеріїв класифікації строків.

Зокрема, залежно від того, ким встановлюються строки⁷ (за підставами (джерелами) встановлення строків), серед них можуть бути виділені:

- 1) законні строки, які встановлюються законами та іншими нормативно-правовими актами (наприклад, ч. 2 ст. 395 КПК України передбачено, що апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді може бути подана протягом п'яти днів з дня її оголошення⁸);
- 2) договірні, що передбачаються у договорі за домовленістю сторін (відповідно до ч. 2 ст. 272 ГК України за договором контрактації виробник сільськогосподарської продукції (далі – виробник) зобов'язується передати заготівельному (закупівельному) або переробному підприємству чи організації (далі – контрактанту) вироблену ним продукцію у строки, кількості, асортименті, що передбачені договором, а контрактант зобов'язується сприяти виробникові у виробництві зазначеної продукції, прийняти й оплатити її⁹);
- 3) судові, які встановлюються судом, арбітражем, третейським судом. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 402 КПК України, особи мають право подати до суду апеляційної інстанції заперечення на апеляційну скаргу, на вирок чи ухвалу суду першої інстанції в письмовій формі протягом встановленого судом апеляційної інстанції строку¹⁰.

³ Горшенев В.М. Нетипичные нормативные предписания в праве. Советское государство и право. 1978. № 3. С. 116.

⁴ Вахонєва Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. С. 16.

⁵ Данилін В.И., Реутов С.И. Юридические факты в советском семейном праве. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. С. 137–138.

⁶ Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

⁷ Реутов С.И. Сроки в семейном праве и их юридическое значение. Проблемы защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство. Ярославль : Ярослав. гос. ун-т, 1981. С. 96–97.

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4654-VIII. Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370.

⁹ Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

¹⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4654-VIII. Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370.

- 4) строки, які визначаються адміністративними актами (наприклад, згідно з ч. 2 ст. 67 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», рішення про тимчасове припинення виробництва та/або обігу харчових продуктів та/або кормів набирає чинності з моменту його вручення операторові ринку й оприлюднення на офіційному веб-сайті компетентного органу та діє протягом визначеного таким рішенням строку¹¹);
- 5) строки, що встановлюються звичаями ділового обороту¹² (зокрема, відповідно до ст. А. 4 Інкотермс продавець зобов'язаний надати товар у розпорядження покупця в названому місці поставки, без завантаження на будь-який приймаючий транспортний засіб, в узгоджений день чи в межах погодженого періоду або, якщо такий час не обумовлено, у строк, звичайний для поставки аналогічних товарів¹³).

За ступенем самостійності учасників¹⁴ (за характером визначення) строки поділяються на імперативні, які не можуть бути змінені за згодою сторін, та диспозитивні, що можуть бути змінені сторонами¹⁵. Згідно зі ст. ст. 1270, 1273 ЦК України, спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від прийняття спадщини протягом шести місяців з часу відкриття спадщини¹⁶ – це імперативний строк. Наприклад, диспозитивним є строк відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, що визначається сторонами в угоді про примирення (ст. 471 КПК України¹⁷).

За точністю визначення¹⁸ (за ступенем¹⁹ (характером) визначеності) розрізняють такі строки:

- 1) абсолютно визначені – вказують на точний момент чи період часу, з яким пов'язуються юридичні наслідки. До них належать строки, визначені календарною датою чи конкретним відрізком часу. Наприклад, пунктом 2 розділу III Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затвердженого спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Генеральної прокуратури України № 807/1193/279 від 29.09.2017, передбачено, що працівники бюро судово-медичної експертизи проводять розтин трупа впродовж доби з моменту його надходження до бюро судово-медичної експертизи²⁰;
- 2) відносно визначені – характеризуються меншою точністю і вказують лише приблизні орієнтири, наприклад, негайно, невідкладно, завчасно, у розумний строк, у строк, необхідний для виконання тощо або містять вказівку на певну подію. Зокрема, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ведення оперативно-розшукових справ здійснюється щодо осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у тому числі у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, заворушеннями всередині держави або у зв'язку з надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру або іншими подіями, що можуть спричинити масову загибель людей, – до встановлення їх місця перебування, місця поховання чи місцезнаходження останків²¹;

¹¹ Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України від 18.05.2017 № 2042-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 31. Ст. 343.

¹² Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. С. 29.

¹³ Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати від 01.01.2000 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/988_007 (дата звернення: 09.02.2019).

¹⁴ Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. С. 29.

¹⁵ Завальний А.М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів : монографія. Київ : Вид-во Європейського університету, 2011. С. 41.

¹⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4654-VIII. Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370.

¹⁸ Маріц Д.О. Загальна характеристика строків (термінів) та їх класифікація. Актуальні проблеми держави і права. Одеса, 2007. Вип. 33. С. 89.

¹⁹ Завальний А.М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів : монографія. Київ : Вид-во Європейського університету, 2011. С. 41.

²⁰ Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : затв. Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Генеральної прокуратури України від 29.09.2017 № 807/1193/279. Дата оновлення: 29.05.2018. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17> (дата звернення: 09.02.2019).

²¹ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

3) невизначені – мають місце у разі, якщо законом чи договором взагалі не встановлено будь-якого часового орієнтиру, хоча й презюмується, що відповідні правовідносини мають часові межі²². Наприклад, деякі договори може бути укладено безстроково, але зрозуміло, що такі правовідносини все ж таки колись припиняться. Так, згідно з ч. 2 ст. 763 ЦК України, якщо строк найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк. Кожна зі сторін договору найму, укладеного на невизначений строк, може відмовитися від договору в будь-який час, письмово попередивши про це другу сторону за один місяць, а у разі найму нерухомого майна – за три місяці²³.

За поширенням строки поділяються на загальні, які мають загальне значення та стосуються всіх без винятку суб'єктів і всіх однотипних випадків (наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 257 ЦК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки²⁴), та спеціальні, що встановлюються для винятків із загального правила і діють лише у випадках, які прямо передбачено в законі²⁵ (згідно з п. 1 ч. 2 ст. 258 ЦК України, позовна давність в один рік застосовується, зокрема, до вимог про стягнення неустойки (штрафу, пені)²⁶).

За розподілом обсягу прав і обов'язків строки за окремими періодами часу бувають загальні (наприклад, річний строк дії договору – це загальний строк поставки продукції) та окремі (місячні, квартальні визначають поставку окремих партій продукції до закінчення цих проміжків часу в межах загального строку)²⁷.

Слід зазначити, що Ю.К. Толстой та О.П. Сергєєв поділяють строки за єдиним критерієм – характером їх визначення – на три групи: імперативні й диспозитивні; абсолютно визначені, відносно визначені і невизначені; загальні та спеціальні²⁸. З такою класифікацією не можна погодитись, адже для того щоб поділ обсягу поняття був правильним, необхідно, щоб він здійснювався за однією підставою (за однією ознакою). У поділі з порушенням цієї умови отримуємо поняття, що перетинаються²⁹. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 138 СК України до вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давність в один рік³⁰. Такий строк імперативний, абсолютно визначений і спеціальний водночас.

За цільовим призначенням виокремлюють такі строки: породжуючі (наприклад, ст. 125 ЗК України передбачено, що право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав³¹), припиняючі (згідно з ч. 2 ст. 405 ЦК України, член сім'ї власника житла втрачає право на користування цим житлом у разі відсутності члена сім'ї без поважних причин понад один рік, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом³²) строки здійснення суб'єктивних прав та обов'язків (відповідно до ч. 2 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті³³); строки виконання та захисту прав і законних інтересів³⁴ (ч. 2 ст. 122 КАС України для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, а для суб'єкта владних повноважень – тримісячний строк³⁵).

²² Гражданское право : учебник: в 2 ч. / под. ред.: Ю.К. Толстой, А.П. Сергеев. Москва : Изд-во «ТЕИС», 1996. Ч. 1. С. 254–255.

²³ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²⁴ Там же.

²⁵ Строки та терміни за цивільним законодавством : методичні рекомендації. Одеса, 2016. С. 5–6.

²⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²⁷ Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. С. 29.

²⁸ Гражданское право : учебник: в 2 ч. / под. ред.: Ю.К. Толстой, А.П. Сергеев. Москва : Изд-во «ТЕИС», 1996. Ч. 1. С. 254–255.

²⁹ Цалін С.Д. Логічний словник-довідник. Харків : Факт, 2006. С. 246–247.

³⁰ Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

³¹ Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4. Ст. 27.

³² Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

³³ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.

³⁴ Завальний А.М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів : монографія. Київ : Вид-во Європейського університету, 2011. С. 41.

³⁵ Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №№ 35–36, 37. Ст. 446.

Залежно від сфери застосування строки поділяються на приватні, що закріплюються галузями приватного права (відповідно до ст. 1264 ЦК України у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини³⁶), та публічні, сферою дії яких є галузі публічного права (згідно з ч. 2 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції», у разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання ним доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство³⁷).

З огляду на зв'язок з відповідними правовідносинами розрізняють матеріальні (ч. 1 ст. 22 СК України шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років³⁸) й процесуальні строки³⁹ (відповідно до ч. 2 ст. 154 КПК України відсторонення від посади здійснюється на строк не більше двох місяців⁴⁰).

Поділ строків на види можливий і в окремих галузях права. У праві соціального забезпечення Б.І. Сташків виділяє за предметом правового регулювання такі строки: 1) строки у пенсійному праві; 2) строки у допомоговому праві; 3) строки у праві соціального обслуговування⁴¹.

Отже, строки є різновидом юридичних фактів-станів, оскільки їм притаманні всі ознаки юридичних фактів-станів: здатність неодноразово (безперервно або періодично) породжувати юридичні наслідки; відображають тривалі, стабільні характеристики суспільних відносин та їх учасників; сильна складоутворююча дія, оскільки за час свого існування вони беруть участь у виникненні багатьох правовідносин. При цьому вони є найбільш поширеним видом юридичних фактів-станів. Класифікація строків потребує подальшого удосконалення.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню сутності строків як різновиду юридичних фактів-станів. У публікації здійснено системний аналіз визначення місця строків у теорії юридичних фактів-станів. Крім того, висвітлено питання класифікації строків.

Summary

The article is devoted to problems of terms. The author pays attention to system analysis of terms as jural facts-states. Moreover the author represents kinds of terms.

Використана література:

1. Погребной И.М. Теория права : учебное пособие. Харьков : Основа, 2003. 128 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
3. Горшенев В.М. Нетипичные нормативные предписания в праве. *Советское государство и право*. 1978. № 3. С. 113–118.
4. Вахонев Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
5. Данилин В.И., Реутов С.И. Юридические факты в советском семейном праве. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. 156 с.

³⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

³⁷ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

³⁸ Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.

³⁹ Горшенев В.М. Нетипичные нормативные предписания в праве. *Советское государство и право*. 1978. № 3. С. 116.

⁴⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4654-VIII. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

⁴¹ Сташків Б.І. Строки у праві соціального забезпечення : навчальне видання. Чернігів : Вид-во Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці, 2010. С. 11.

6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
7. Реутов С.И. Сроки в семейном праве и их юридическое значение. *Проблемы защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство*. Ярославль : Ярослав. гос. ун-т, 1981. С. 90–100.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4654-VIII. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370
9. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
10. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України від 18.05.2017 № 2042-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 31. Ст. 343.
11. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.
12. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати від 01.01.2000 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/988_007 (дата звернення: 09.02.2019).
13. Завальний А.М. Методологічні та теоретичні основи пізнання юридичних фактів : монографія. Київ : Вид-во Європейського університету, 2011. 96 с.
14. Маріц Д.О. Загальна характеристика строків (термінів) та їх класифікація. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2007. Вип. 33. С. 87–92.
15. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : затв. Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Генеральної прокуратури України від 29.09.2017 № 807/1193/279. Дата оновлення: 29.05.2018. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17> (дата звернення: 09.02.2019).
16. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
17. Гражданское право : учебник: в 2 ч. / под. ред.: Ю.К. Толстой, А.П. Сергеев. Москва : Изд-во «ТЕИС», 1996. Ч. 1. 552 с.
18. Строки та терміни за цивільним законодавством : методичні рекомендації. Одеса, 2016. 8 с.
19. Цалін С.Д. Логічний словник-довідник. Харків : Факт, 2006. 384 с.
20. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
21. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
22. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №№ 35–36, 37. Ст. 446.
23. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
24. Шашків Б.І. Строки у праві соціального забезпечення : навчальне видання. Чернігів : Вид-во Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці, 2010. 88 с.